

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті досліджено особливості англomовного юридичного тексту та судових рішень зокрема. Визначено основні риси, розглянуто та проаналізовано певні проблеми перекладу правових текстів і судових рішень іноземною мовою.

Ключові слова: *правова лінгвістика, юридичний текст, судові рішення, особливості перекладу, еквівалентність, термінологічні колізії.*

В умовах активного розвитку міжнародного ринку юридичний переклад є надзвичайно популярним видом перекладу, а попит на перекладачів, які спеціалізуються в цій сфері, непинно зростає. Правова лінгвістика – відносно нова, але ще недостатньо розвинена наука, тому специфіка юридичного перекладу, зокрема перекладу судових рішень, недостатньо висвітлена й потребує глибшого аналізу та серйозних досліджень.

Метою статті є визначення особливостей юридичних текстів загалом і судових рішень зокрема, а також висвітлення специфіки їх перекладу.

Текст та мова права привертають сьогодні увагу багатьох учених, їх досліджують як юриспруденція, так і лінгвістика. Українськими та зарубіжними науковцями написано велику кількість монографій, дисертаційних досліджень і статей про юридичні тексти, їх види та стильові характеристики, мову права, мову законодавства, мову договору, процесуальних актів, професійну мову юриста тощо (О. Е. Анісімова, І. Н. Грязін, Т. В. Губарева, П. Гудріч, Н. Н. Івакіна, В. Отто, А. О. Прохорова, Ф. Хафт та ін.).

Під юридичним перекладом зазвичай розуміють переклад текстів, що належать до галузі права, характеризуються спеціалізованою юридичною термінологією та застосовуються для розуміння та обміну правовою інформацією [3]. На сьогодні існує декілька визначень юридичного тексту, однак з позицій мовознавства юридичний текст характеризується як повідомлення, що містить правову інформацію, об'єктивоване у вигляді офіційного письмового документа, що має модальний характер і прагматичну установку та складається з певних одиниць, які включають різні типи лексичного, граматичного та логічного зв'язку [8, с. 70]. Письмовий юридичний текст поділяється на декілька видів: педагогічний, академічний, законодавчий та судовий. Кожен вид юридичного тексту відрізняється функціонально-комунікативною спрямованістю, має власну структуру, стильові особливості та мовне вираження.

Власне судовий текст (або судові рішення) посідає особливе місце в системі жанрів юридичного дискурсу. У правовій системі прийняттям рішення завершується стадія судового розгляду.

Тому судові рішення – це цивільний процесуальний акт, який підсумовує процес діяльності суду з розгляду та вирішення справи по суті. Рішення суду є самостійним жанром із властивими йому композиційними та мовними особливостями, тому для грамотного перекладу судового рішення й збереження його функціональних особливостей перекладачу необхідно володіти специфікою тексту цього жанру. В ньому поєднуються елементи опису, пояснення, проголошення правових норм, розпорядження.

Адресантом судового рішення є суддя, а в окремих випадках – колегія суддів. Що стосується адресата, то тут існує певна специфіка. Насамперед, судові рішення адресовано тій особі, щодо якої його приймають (зазвичай – заявнику). Крім того, якщо практика суду – прецедентна, що характерно для англomовних країн, зокрема для Великобританії та США, які належать до англосаксонської правової сім'ї, то адресатом є також і суддівський корпус, який згодом повинен керуватися вже винесеним рішенням при вирішенні аналогічного спірного питання. Нарешті, адресатом судового рішення є широка громадськість загалом, оскільки текст рішення перебуває у відкритому доступі на офіційному сайті того чи іншого суду, і будь-хто може з ним ознайомитися. Метою судового рішення як жанру є “винесення певного вердикту, рішення з певного питання” [4, с. 15]. Композиційно будь-яке рішення складається із вступної частини, описово-мотивувальної та заключної (резолютивної).

Що стосується мовних особливостей, то до інваріантних ознак жанру, як справедливо зазначає І. Д. Зайцева, належать “об'єктивність (виявляється у відсутності емоційно забарвленої лексики, прямої мови, вигуків, часток, окличних і питальних конструкцій); точність (виражається у відсутності синонімів, частому використанні лексичних повторів, використанні спеціальних термінів, вживанні складнопідрядних речень); безособовий характер викладу; стандартизованість (виявляється у використанні стійких мовних зворотів і стандартної (типової, бланкової) побудові документа); використання термінології, канцеляризмів, лексико-фразеологічних одиниць, кліше” [4, с. 13–14].

До переліку труднощів перекладу та одночасно особливостей судового тексту як виду

юридичного тексту необхідно зарахувати реалії, для адекватної передачі яких перекладачу необхідно мати фонові знання про правову систему, яка існує в тій чи іншій країні, про ієрархію судів, органи виконання покарань тощо. Ще однією особливістю є високий рівень термінологізації. Більше того, в текстах рішень судів зустрічається термінологія, яка стосується предмета суперечки, а він може стосуватися будь-якої сфери людських відносин. У цьому випадку перекладач стикається з необхідністю перекладу так званої технічної термінології, тобто термінології, яка не є власне юридичною, а такою, що стосується різноманітних галузей знань і використовується в юридичному тексті. Переклад такої термінології вимагає знайомства зі сферою її функціонування.

Крім вищесказаного, необхідно додати, що при розгляді будь-якої справи суд, посилаючись на той чи інший прецедент, може або коротко викласти вже переглянуте питання, або ж наводити цитати з прецеденту. Для того, щоб зрозуміти, про що йдеться, перекладачу необхідно знайти вказану справу мовою оригіналу та офіційний переклад цієї справи українською або російською мовою, якщо такий взагалі існує.

Дослідники неодноразово зверталися до проблеми еквівалентності при перекладі науково-технічної, в тому числі й юридичної літератури. В. С. Виноградов тлумачить поняття еквівалентності як “збереження відносної рівності змістовної, смислової, семантичної, стилістичної та функціонально комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі” [1, с. 19]. Вчений виділяє шість основних функціонально-стильових типів текстів для перекладу: розмовний, офіційно-діловий, суспільно-інформативний, науковий, художній та релігійний [1, с. 16–17]. Згідно із цією класифікацією, юридичні тексти належать до офіційно-ділових текстів, які повністю орієнтовані на передачу змісту. На думку автора, до таких документів нерідко застосовують прийом дослівного перекладу, оскільки українській мові притаманна менша кількість усталених риторичних штампів, ніж європейським мовам. Крім того, правова мова є офіційною мовою держави для спілкування з населенням і вимагає, насамперед, чіткості й точності викладу думки. Для цієї мови характерними є повна відсутність індивідуалізації, стандартизованість, оскільки закон звертається до всіх громадян загалом, а не до конкретної окремої людини [7].

Переклад текстів юридичного дискурсу передбачає не лише перехід з однієї мови на іншу, а й з однієї правової системи до іншої, що становить одну з основних проблем, з якою стикається перекладач при відтворенні юридичного тексту. Первинний реципієнт юридичного тексту, будучи носієм мови й певного національного менталітету, має беззаперечну перевагу перед вторинним реципієнтом через відсутність у останнього можливості самостійно інтерпретувати значення та

функцію тексту, що робить за нього міжмовний посередник – перекладач. Перекладач є своєрідною сполучною ланкою, яка забезпечує не просто перехід від мови до мови, а й виконує інтерпретацію позамовних значень, недоступних для вторинного реципієнта. До позамовних значень належать як екстралінгвістичні особливості мовленнєвого акту, так і його пропозиційні умови. Їх інтерпретація також входить до завдань перекладача й безпосередньо впливає на перлокутивний ефект, який стосується реакцій реципієнтів. У теорії перекладу справедливо відзначено роль еквівалентності реакцій реципієнтів вихідної мови та мови перекладу на шляху створення адекватного перекладу [5].

За своїм значенням переклад юридичних текстів полягає в процесі передачі оригінального тексту на мову перекладу зі збереженням юридичної сили документа. Під юридичною силою документа при цьому розуміють властивість офіційного документа, що надається йому чинним законодавством, компетенцією органу, який його видав, та встановленим порядком оформлення. Під час перекладу юридичного тексту ключовим моментом є саме збереження юридичної сили, яка власне й становить правову властивість документа. Наприклад, переклад наказу, який за своєю суттю є директивним мовленнєвим актом, передбачає відтворення аналогічного мовленнєвого акту мовою перекладу незалежно від мовних засобів його вираження в іноземній мові для забезпечення еквівалентної реакції в адресатів тексту оригіналу та тексту перекладу. Однак збереження юридичної, а отже й ілокутивної сили документа, не завжди передбачає переклад мовленнєвого акту з повною симетрією, зважаючи на певні особливості мови.

С. В. Гриньов, у свою чергу, серед труднощів перекладу, характерних для перекладу юридичних текстів, виділяє особливості підбору еквівалентів для іншомовних термінів. На його думку, якщо наявний лише один еквівалент, то “така ситуація перекладу не становить особливих труднощів, оскільки все, що необхідно, це лише перевірити адекватність заміни в конкретному тексті” [2, с. 261]. За наявності декількох еквівалентів перекладу необхідно обрати найбільш доцільний у цьому випадку варіант перекладу, “що не завжди є простим завданням через невідповідність термінологій і не завжди високу якість словників” [2, с. 260].

Показовим прикладом варіантності термінів у правових системах України, Великобританії та США є переклад українського терміна “юрист”. “Longman Dictionary of English Language and Culture” [11] дає таке тлумачення терміна “lawyer”: “Lawyer” is the most general word for talking about someone who either represents people in a court of law or advises people about legal problems. Lawyers sometimes do legal work that is related to only one particular area of the law, such as medical cases, or company law, or

they can do general work for many different types of legal cases. *In the US*, a lawyer can also be called an attorney which means exactly the same. The word counselor is also used in the US to mean a lawyer, especially one working in a court of law, and it can be used as a title when speaking to a lawyer in court. *In the UK*, a lawyer who represents someone in court is called a barrister and a lawyer who mainly works in an office is called solicitor, and these two types of lawyers have different training”.

З поданих тлумачень бачимо, що різниця між еквівалентами терміна “юрист” полягає не лише в його приналежності до певної правової системи (до системи англійського, американського чи шотландського права), а й у функціях, які виконує юрист. Так, наприклад, терміни *advocate*, *barrister* і *counselor* позначають юриста, головним обов’язком якого є представлення прав обвинувачених або позивачів у суді. Отже, проблемі варіантності необхідно приділяти особливу увагу при перекладі одиниць, що належать до національних термінологій та терміносистем.

Серед факторів, які створюють проблеми при перекладі текстів юридичного дискурсу, Т. П. Некрасова виділяє термінологічні колізії, в межах яких “стикаються терміни офіційних перекладних текстів міжнародних документів та термінологія сучасного українського права” [6, с. 27]. Водночас перекладач текстів юридичного дискурсу повинен використовувати одні й ті самі терміни для однієї ситуації, адже використання різної термінології може спричинити непередбачувані негативні наслідки. Наприклад, при складанні контрактів кожен новий термін для одного й того ж слова може спричинити непорозуміння сторін, а при перекладі ухвали чи вироку суду будь-яке помилкове застосування еквіваленту слова може змінити значення документа й навіть призвести до судових конфліктів.

Точність, яка є ще однією вимогою при складанні та перекладі юридичного тексту, обмежує можливість уживання синонімічної заміни, яка спричинює підміну відтінків значення. Перекладачеві необхідно слідкувати за тим, аби всі слова були використані чітко за їх прямим значенням.

Юридичні тексти, а особливо судові рішення, характеризуються об’єктивністю, найменший натяк на вираження чієїсь суб’єктивної думки є неприйнятним. Досягається об’єктивність і завдяки повній відсутності будь-якої емоційно забарвленої лексики. У свою чергу, об’єктивність викладу тексту призводить до офіційності, тобто повної відсутності емоційності. Офіційність, як ще одна притаманна юридичному дискурсу риса, виявляється у відсутності слів, уживаних у переносному значенні, а також відсутності розмовної та жаргонної лексики [9]. Непослідовне викладення фактів, нечіткість формулювань, неправильно підібрані відповідники слів і недотримання оформлення

чи розташування реквізитів при перекладі юридичних текстів створюють перешкоди для виконання ними основної правової функції та призначення. Тому при роботі над юридичними документами важливо пам’ятати та враховувати основні принципи техніки складання текстів юридичного спрямування [10; 9]. Порушення принципів і правил юридичної техніки кваліфікують як законотворчі помилки.

Висновки. Отже, переклад юридичних текстів полягає в процесі передачі оригінального тексту на мову перекладу зі збереженням юридичної сили документа. До основних проблем при перекладі юридичних текстів належить проблема термінологічних колізій, яка тісно пов’язана з необхідністю перекладача переходити не лише з однієї мови на іншу, а й від однієї правової системи до іншої. Звідси залежність ступеня важкості перекладу юридичного тексту від ступеня спорідненості правових систем мов оригіналу та перекладу. Головною ж лінгвістичною проблемою юридичного перекладу є відсутність еквівалентної термінології в різних мовах. Подолання цих проблем вимагає від перекладача постійного порівняння правових систем, використання чітко визначених термінів для кожної ситуації та послідовне дотримання принципів і правил юриспруденції.

Список використаної літератури

1. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы : учеб. пособ. / В. С. Виноградов. – 2-е изд., перераб. – Москва : КДУ, 2004. – 240 с.
2. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – Москва : Изд-во МГУ, 1993. – 309 с.
3. Джекко Л. Практические аспекты юридического перевода договоров с английского на русский язык [Электронный ресурс] / Л. Джекко. – Режим доступа: <http://fridge.com.ua/2011/07/osobennosti-perevoda-uridicheskitekstov/>.
4. Зайцева И. Д. Дискурсивные признаки жанра постановления : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / И. Д. Зайцева. – Барнаул, 2011. – 20 с.
5. Левитан К. М. Юридический перевод: основы теории и практики / К. М. Левитан. – Москва : Екатеринбург, 2011. – 352 с.
6. Некрасова Т. П. Особенности перевода юридической терминологии с русского языка на английский язык : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 [Электронный ресурс] / Т. П. Некрасова. – Москва, 2013. – Режим доступа: <http://www.philol.msu.ru/-ref/autoreferat2013/nekrasova.pdf>.
7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : навч. посіб. / О. Д. Пономарів. – Київ : Наука, 2000. – 246 с.
8. Прохорова О. А. Юридический дискурс: перспективы исследования / О. А. Прохорова // Актуальные проблемы теории и методологии науки о языке: материалы международной научно-практической конференции. –

- Санкт-Петербург : ЛГУ им. Пушкина, 2011. – С. 116–118.
9. Шепелев А. Н. Язык права как самостоятельный функциональный стиль : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. Н. Шепелев. – Нижний Новгород, 2003. – 217 с.
10. De Groot G.-R. Recht, Rechtssprache und Rechtssystem: Betrachtungen über die Problematik der Übersetzung juristischer Texte / G.-R. De Groot // Office des publications officielles des Communautés européennes: Terminologie et Traduction. – Bruxelles; Luxembourg : Commission des Comm. Europe, 1992. – S. 279–316.
11. Longman Dictionary of English Language and Culture. – London : Longman, 2005. – 1680 p.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2016.

Гайдай В. В. Особенности перевода судебных решений как вида юридических текстов

В статье исследуются особенности англоязычного юридического текста и судебных решений в частности. Определяются основные черты, рассматриваются и анализируются некоторые проблемы при передаче правовых текстов и судебных решений на иностранном языке.

Ключевые слова: правовая лингвистика, юридический текст, судебные решения, особенности перевода, эквивалентность, терминологические коллизии.

Hajdaj V. The Specifics of the Translation of Court Decisions as a Form of Legal Texts

The article deals with the peculiarities of both English legal text and court judgments. The basic features are determined; the main problems of legal texts and court judgments translation are reviewed and analyzed.

Today text and language of law attract the attention of many scientists and are studied by both the jurisprudence and linguistics. The legal translation is a translation of texts related to the area of law, characterized by specialized legal terminology and used for understanding and exchanging legal information. Legal text translation is the transmission of the source language text into the translation language, while preserving the legal value of a record.

From the standpoint of linguistics, legal text is characterized as a message containing legal information in a form of a written document that has a modal character and consists of certain units, which include different types of lexical, grammatical and logical connections. Actually a court decision (or a judgment) has a special place in the genres of legal discourse. In the legal system, the trial stage ends with the adoption of a court decision. A court decision is an independent genre with its compositional and linguistic features and for its adequate translation and retaining its functional characteristics a translator must know the specific character of the text. It combines elements of description, explanation, the proclamation of the law, orders.

The main problems in the translation of legal texts are the problems of terminological collisions, which are closely related to the necessity of an interpreter to pass not only from one language to another but also from one legal system to another. Hence, there is dependence severity of legal text translation on the degree of kinship of both legal systems (source language and translation language). It is stressed that the main linguistic problem of a legal text translation is the lack of equivalent terms in different languages. Overcoming these problems requires constant comparison of legal systems by a translator, the use of clear time frames for each situation and strict adherence to the principles and rules of legal technique.

Key words: legal linguistics, legal texts, court judgments, translation peculiarities, equivalence, terminological collisions.